

De invloed van ouderlijke sociaaleconomische status op de timing van relatievorming in verschillende Europese landen

Anne Brons, Aart Liefbroer en Harry B.G. Ganzeboom

Introductie

Bestaand empirisch onderzoek laat zien dat de sociaaleconomische status (SES) van ouders een belangrijke determinant is voor de *timing* van de eerste relatievorming (samenwonen of trouwen) (bijvoorbeeld Axinn & Thornton, 1992; Blossfeld & Huinink, 1991; South, 2001). Jongvolwassenen die zijn opgegroeid in families met een hogere SES vormen later een relatie dan jongvolwassenen uit lagere SES-families (bijvoorbeeld Blossfeld & Huinink, 1991; Wiik, 2009). De meeste bestaande studies hebben betrekking op de invloed van ouderlijk SES op de timing van eerste relatievorming binnen één land; het is niet bekend of en hoe de sterkte van dit effect afhangt van de maatschappelijke context. Daarom is het belangrijkste doel van deze studie om te onderzoeken *in welke mate de invloed van ouderlijk SES op de timing van eerste relatievorming varieert tussen 25 Europese landen*.

Sinds de tweede helft van de 20ste eeuw hebben er verschillende grote demografische veranderingen plaatsgevonden in heel Europa (met name daling van aantal huwelijken, groei in samenwonenrelaties en uitstel van relatievorming), beginnend in Noord-Europa in de jaren zestig, gevolgd door West-Europa en tot slot in de jaren negentig'90 in Zuid- en Oost-Europa (Sobotka, 2008). Volgens de Tweede Demografische Transitie [SDT] theorie zijn deze demografische trends een resultaat van veranderingen in de sociale normen en waarden in deze westerse landen, in het bijzonder de overgang van collectieve solidariteit en gerichtheid op de eigen groep naar zelfstandigheid, zelfredzaamheid en individualisering (Lesthaeghe, 2010; South, 2001). Omdat jongeren individualistischer werden, ook in hun demografische keuzes, zijn ze mogelijk minder afhankelijk geworden van (de middelen van) hun ouders en laten ze zich minder beïnvloeden door de voorkeuren van hun ouders. Dit zou leiden tot een zwakker verband tussen ouderlijke status en timing van eerste relatievorming. Aangezien het beginpunt, maar ook

de snelheid van de verspreiding van de SDT, verschilt tussen landen kan worden verwacht dat de link tussen ouderlijk SES en demografische keuzes (zoals timing van relatievorming) overeenkomstig verschilt tussen landen.

Daarnaast worden in deze studie nog een aantal aanvullende vragen beantwoord. Het effect van ouderlijk SES varieert mogelijk niet alleen tussen landen, maar ook binnen landen over historische tijd (South, 2001; Wiik, 2009). Daarom zullen we analyseren of er *cohort-gerelateerde verschillen* zijn in de invloed van ouderlijke status. Ook zullen we bekijken of er *gender verschillen* zijn in het effect van ouderlijk SES. Als laatste wordt ook aandacht besteed aan de mediërende rol van het individuele opleidingsniveau en het al dan niet nog in opleiding zijn. Ouders met een hoge status investeren vaak meer in de onderwijsloopbaan van hun kinderen dan ouders met een lagere status en het is bekend dat een langer onderwijstraject resulteert in het uitstellen van een relatie (Blossfeld & Huinink, 1991; Liefbroer & Corijn, 1999).

De studie richt zich op eerste relatievorming, ongeacht het type verbintenis (samenwonenrelatie of huwelijk). In de meeste Europese landen gaat de meerderheid van de jongeren eerst samenwonen voordat ze gaan trouwen, waardoor samenwonen steeds meer het huwelijk vervangt als eerste relatievorming (Heuveline & Timberlake, 2004).

Data en methode

We analyseren data van 25 Europese landen uit de derde ronde van de European Social Survey (2006/2007), waarin informatie is verzameld over het moment van de eerste relatievorming. De relatieloopbaan is geconstrueerd in een discrete tijdsopzet met jaren als eenheid. Respondenten die op het moment van het interview of voor hun 35ste nog geen relatie hebben gevormd, worden gecensureerd op die leeftijd. Het tijdstip van toetreding tot een relatie (0/1) wordt geanalyseerd met logistische regressiemodellen met tijd-variërende en tijd-constante voorspellers.

De ESS bevat gedetailleerde informatie over zowel het beroep als de opleiding van beide ouders. Hierdoor konden we landenvergelijkende continue instrumenten gebruiken voor het opleidings- en beroepsniveau, de 'International Standard Level of Education' [ISLED] (Schröder & Ganzeboom, 2014) en de 'International Socio-Economic Index of occupational status' [ISEI] (Ganzeboom & Treiman, 1996) om zo de *sociaaleconomische status van ouders* te meten. Het opleidingsniveau van de ondervraagde is geconstrueerd als een tijd-variërende indicator (ook omgezet naar ISLED) die aangeeft wat bij benadering het opleidingsniveau van iemand is op elk moment in de relatieloopbaan. Het al dan niet in opleiding zijn, is ook een tijd-variërende indicator.

Verschillende logistische regressiemodellen zijn geschat om het effect van ouderlijk SES op het tijdstip van eerste relatievorming te analyseren. Voor elk land is een apart model berekend om te zien of er verschillen tussen landen bestaan

in de link tussen ouderlijke status en relatievorming. Daarnaast hebben we een algemeen model geschat met alle landen tegelijk om het gemiddelde effect van ouderlijk SES te bepalen. De modellen zijn apart geschat voor mannen en vrouwen, omdat vrouwen over het algemeen eerder een relatie vormen dan mannen.

Resultaten en conclusie

De resultaten laten zien dat in nagenoeg alle Europese landen jongvolwassenen die zijn opgegroeid in families met een hogere SES later een relatie vormen dan jongvolwassenen van lagere komaf, maar dat de sterkte van dit effect wel varieert tussen landen. In een derde van de landen (bijvoorbeeld Bulgarije, België en Finland) wijkt het effect van ouderlijk SES significant af van het algemene Europese gemiddelde. De verschillen in effecten zijn niet erg regionaal gedifferentieerd en veranderen ook nauwelijks over cohorten, zodat we weinig bevestiging van de SDT-voorspellingen zien. Daarnaast blijkt dat de invloed van ouderlijk SES op relatievorming sterker is voor vrouwen dan voor mannen en veel sterker is op jongere leeftijd dan later tijdens de jong volwassenheid. Een andere belangrijke bevinding is dat in de meeste landen het effect van ouderlijke status slechts gedeeltelijk wordt gemedieerd door het individuele opleidingsniveau en onderwijsparticipatie.

Referenties

- Axinn, W.G. & Thornton, A. (1992). The influence of parental resources on the timing of the transition to marriage. *Social Science Research*, 21, 261–285.
- Blossfeld, H.P. & Huinink, J. (1991). Human capital investments or norms of role transition? How women's schooling and career affect the process of family formation. *American Journal of Sociology*, 97, 143–168.
- Ganzeboom, H.B.G. & Treiman, D.J. (1996). Internationally Comparable Measures of Occupational Status for the 1988 International Standard Classification of Occupations. *Social Science Research*, 25, 201-239.
- Heuveline, P. & Timberlake, J.M. (2004). The Role of Cohabitation in Family Formation: The United States in Comparative Perspective. *Journal of Marriage and Family*, 66(5), 1214-1230.
- Lesthaeghe, R. (2010). The unfolding story of the second demographic transition, *Population and Development Review*, 36(2): 211-251.
- Liefbroer, A.C. & Corijn, M. (1999). Who, What, Where, and When? Specifying the Impact of Educational Attainment and Labour Force Participation on Family Formation, *European Journal of Population*, 15(1), 45-75.
- Schröder, H. & Ganzeboom, H.B.G. (2014). Measuring and Modeling Education Levels in European Societies. *European Sociological Review*, 30 (1), 119-136.
- Sobotka, T. (2008). Overview Chapter 6: The diverse faces of the Second

- Demographic Transition in Europe. *Demographic Research*, 7(8), 171-224.
- South, S.J. (2001). The variable effects of family background on the timing of first marriage: United States, 1969–1993. *Social Science Research*, 30, 606–626.
- Wiik, K.A. (2009). You'd better wait. Socio-economic background and timing of first marriage versus first cohabitation. *European Sociological Review*, 25(2), 139-153.